

פרשת ויצא – בין יעקב לרחל

א. הרועים

סיפור אהבת יעקב לרחל, התופס מקום מרכזי בפרשתנו, הוא מן העלילות המפותחות ביותר בתורה ביחסי איש ואישה. בשיעורנו, ננסה לעמוד על חלקה הראשון והמרכזי של מערכת יחסים זו, כפי שהיא עולה מתוך הפרשה. לאורך פסוקים רבים מתארת התורה את הגעתו של יעקב לחרן. אופן התיאור מעורר את התמיהה, מדוע היה צורך בתיאור מפורט זה:

"וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּרָגְלוֹ וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְּנֵי קְדָם: וַיֵּרָא וְהָיָה בְּאֵר בְּשֵׂדֵה וְהָיָה שֵׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן רֹבְצִים עֲלֶיהָ כִּי מִן הַבָּאֵר הָיָה יֹשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֲבָן גְּדֹלָה עַל פִּי הַבָּאֵר: וַנֶּאֱסָפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת הָאֲבָן מֵעַל פִּי הַבָּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאֲבָן עַל פִּי הַבָּאֵר לְמִקְמָה: וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחֵי מֵאֵין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחָרָן אֲנַחְנוּ: וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעֶתֶם אֶת לְבָן בֶּן נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יְדַעְנוּ: וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְּׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וְהָיָה רַחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן" (בראשית כ"ט, א'-ו')

נראה, שבדרך זו מבקשת התורה לתאר את האווירה החברתית שאליה הגיע יעקב. יעקב, כך מסתבר, נתקל בקבוצת רועי צאן משועממים, אדישים ועצלנים. כאשר הוא מנסה לפתוח עמם בשיחה לבבית: "אַחֵי, מֵאֵין אַתֶּם?", הוא זוכה לתשובה לאקונית: "מִחָרָן אֲנַחְנוּ". אין בתשובת הרועים ולו שמץ של התעניינות בשלומם של הזר, כגון ניסיון לשאול אותו: "ומאין אתה? מה אתה מבקש כאן?".

התיאור מתעצם בהמשך הדו-שיח. יעקב שואל את הרועים: "הִידְעֶתֶם אֶת לְבָן בֶּן נָחוֹר?", והם עונים לו: "יְדַעְנוּ". הרי ברור לרועים שהשאלה הזו לא הייתה רק על מנת לקבל תשובה של כן או לא, אלא על מנת לקבל מידע על שלומם וכיצד ניתן להגיע אליו. אולם, הרועים האדישים אינם מנסים אפילו לחשוב צעד אחד קדימה.

בשלב זה יעקב מנסה שוב ושואל: "הַשְּׁלוֹם לוֹ?". כאן מגיעה תשובה מעט יותר ארוכה: "שְׁלוֹם, וְהָיָה רַחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן". אולם, דומה שהמידע שהם מספקים לו על כך שרחל בת לבן עתידה להגיע עוד מעט למקום, לא בא אלא כדי לשחרר אותם מנוכחותו. זאת הם עושים, תוך כדי רמיזה שאם יש לו שאלות נוספות, מוטב שיפנה אותן לרחל ובינתיים יעזוב אותם בשקט. כך, הם בעצם אומרים לו:

"וַיֹּאמְרוּ לוֹ, לְמָה אַתָּה מְרַבֵּה דְבָרִים עֲלֵינוּ כָּל כֵּן לְשֹׂאֵל עֲלֵינוּ? הֲנָה רַחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן, שֶׁהִיא דְבָרֵינִית כְּמוֹתְךָ, תִּשְׁאַל מִמֶּנָּה כָּל מָה שֶׁתִּרְצֶה; אֵין אֲנִי רוֹצִים לְדַבֵּר כָּל כֵּן" (פירוש הדר זקנים לבעלי התוספות)

עד מהרה מתגלה גם פן שני בעצלנותם של הרועים: בעיצומו של יום, כבר הגיעו לבאר והמתינו שם בחוסר מעש. יעקב, שמחויבותו המוסרית לעבודתו תגלה בהמשך הפרשה, אינו יכול עוד להבליג לנוכח עצלנות משוועת זו, והוא פונה אל הרועים בשאלה שיש בה מן הטפת המוסר:

"וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל לֹא עֵת הָאֶסֶף הַמִּקְנֵה הַשֶּׁקֶוּ הַצֹּאן וְלָכוּ רְעוּ" (שם ז')

הרועים משיבים לו, שאין באפשרותם להשקות את הצאן ולשוב לרעות אותו:

"וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת הָאֲבָן מֵעַל פִּי הַבָּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן" (שם ח')

בנוגע לתשובה זו יש לציין שני דברים: ראשית, תשובה זו איננה מספקת כלל וכלל, שכן אין בה כל הסבר מדוע אפוא הקדימו הרועים לבוא, ולא חיכו לשעה שבה כל העדרים מתאספים על מנת לגלול את האבן מעל הבאר. שנית, עד מהרה מסתבר שגם עצם הטענה שהם טוענים איננה נכונה, ושביכולתו של יעקב, איש תם ויושב אהלים המגיע עייף מן הדרך, להסיר את האבן מעל פי הבאר בלא קושי בולט.

לאור זאת, נקל לשער את תחושותיו של יעקב באותו רגע. הוא נשלח על ידי הוריו הרחק מעבר להרים, למקום שבו אמורה להיות חברה ראויה יותר שמתוכה תיבחר אשתו. אולם, המפגש הראשון שלו עם החברה שאליה נשלח טומן בחובו אכזבה עמוקה: אנשים רדודים, שאינם מאירים לו פנים ואינם מסורים לעבודתם. זוהי החברה בתוכה חיה גם רחל בתו של לבן דודו. האם כאן הוא ימצא בת זוג ראויה יותר, המתאימה לדרך אבותיו?

ב. המפגש

לפתע, מגיעה רחל אל המקום. כאשר יעקב רואה אותה, הוא לא יודע את נפשו:

"עוֹדְנוּ מְדַבְּרֵי עִמָּם וְרַחֵל בָּאָה עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאֵבִיָּהּ כִּי רָעָה הָיָה: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רַחֵל בַּת לְבָן אַחֵי אָמוֹ וַיָּצֵא אֶת לְבָן אַחֵי אָמוֹ וַיִּשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן וַיִּגְלְלוּ אֶת הָאֲבָן מֵעַל פִּי הַבָּאֵר וַיִּשְׁקוּ אֶת צֹאן לְבָן אַחֵי אָמוֹ: וַיִּשַׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיֵּשֶׂא אֶת קְלוֹ וַיִּבְרַךְ" (שם, ט'-א')

כיצד ידע יעקב שזוהי רחל המגיעה אל המקום? מדוע נשק יעקב לרחל ומדוע הוא פרץ בבכי?

לכל השאלות הללו, כך נראה, תשובה ברורה אחת. התורה מדגישה שלוש פעמים בפסוק אחד את עובדת היותו של לבן "אחי אמו". ניתן להסיק מכאן, שמראה פניה של רחל הזכיר ליעקב מאוד את דמותה של רבקה, אמו האהובה, וכך לא הייתה לו כל בעיה לזהות את רחל.

זמן. כאשר מתברר שלא ילדה כבר ארבעה בנים ולרחל אין ולו גם ילד אחד, המשבר פורץ החוצה: **"וַתֵּרָא רַחֵל כִּי לֹא יֵלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶה רַחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הֲבֵה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי"** (שם ל', א')

שתי נקודות מרכזיות מטרידות בתיאור זה. ראשית, עצם המציאות של קנאת רחל בלאה נראית כשלילית¹. שנית, וזו הבעיה המרכזית, הפנייה ליעקב שיפתור את הבעיה אינה מוצדקת בעליל.

כמה רחוקה התנהגות זו מן הדרך בה הלכה רבקה בשעה שהיא הייתה במצוקה:

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךְ לְדָרֵשׁ אֶת ה' (שם כ"ה, כ"ב)

לאור זאת, ניתן להבין את תגובתו של יעקב לרחל: **"וַיַּחֲרֵ אַף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר הַתַּחַת אֲ-לֵהִים אֲנֹכִי אֲשֶׁר מָנַע מִמֶּךָּ פְּרִי בֶטֶן"** (שם ל', ב')

שני דברים טוען יעקב: ראשית, הפנייה אינה אמורה להיות אליו, אלא אל הקדוש ברוך הוא. שנית, הבעיה כלל אינה קיימת אצלו, אלא אצל. שכן, מיעקב ה' לא מנע פרי בטן, אלא מרחל.

למרות הצדק בדבריו, חז"ל ראו בכך חוסר רגישות מצדו של יעקב, שהרי רחל לא דיברה בהכרח מתוך שיקול דעת, אלא מתוך מצוקה נפשית קשה: **"אמר לו הקב"ה: כך עונין את המעיקות?"**

(בראשית רבה [תיא-אלבק] ע"א, ב')

אולם, כשאנו מנסים להבין מה פשר תגובתו החריפה של יעקב, אין לנו אלא להסיק שהיא הייתה התוצאה של תחושת האכזבה של יעקב מרחל. אכזבה שנבעה מהעובדה שהיא לא פנתה לה' בתפילה, כפי שעשתה רבקה.

גם בהמשך רחל איננה ממהרת להפנים את המסר. בשלב השני מנסה רחל להיפקד בצורה שונה:

"וַתֹּאמֶר הֲנֵה אֲמַתִּי בְלָהָה בֵּא אֵלַי וַתֵּלֶד עַל בְּרַכִּי וְאֶבְנָה גַם אֲנֹכִי מִמֶּנָּה" (בראשית ל', ג')

1. בחז"ל אנו מוצאים גישות שונות ביחס לקנאה זו. יש דורשים לשבח: **"אמר ר' יצחק: אל יקנא לך בחטאים וגו' (משלי כ"ג, ז), ואת אמ' ויקנא רחל? אלא מלמד שקנתה במעשיה הטובים, אמרה: אילולי שהיא צדקת היתה יולדת"** (בראשית רבה [תיא-אלבק] ע"א, ו')

אולם רוב המדרשים דורשים לגנאי, כגון:

"ורבני אמ' ארבע מידות נאמרו בנשים. גרגרניות, צייתניות, עצלניות, קנאות... קנאות, ויקנא רחל" (בראשית רבה [תיא-אלבק] מ"ה, ה')

"ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי: ויגן כת' (בראשית ב', כב), התבונן מאיכן לברותה, אמר לא נברא אותה מראש שלא תהא מוקרת ראשה, ולא מן העין שלא תהא סוקרנית... ולא מן הלב שלא תהא קונתנית... אף על פי כן ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם (משלי א', כה), לא בראתי אותה מן הראש והרי היא מוקרת ראשה... ולא מן הלב והרי היא קונתנית - ויקנא רחל" (בראשית רבה [תיא-אלבק] ל"ח, ב')

"שימני כחותם על לךך, א"ר אבהו: שני דברים שאלו ישראל לפני הקב"ה ואמר להם הנביא לא שאלתם כראוי, כי עזה כמות אהבה (שם), אהבה שאהב יעקב את רחל שנאמר ויאָהב יעקב אֶת רַחֵל, קָשָׁה כְּשֹׁאֵל קְנָאָה - שְׁקָנָה רַחֵל בְּאֶחָתָהּ, שְׁנֵאמַר וַתִּקְנֶה רַחֵל בְּאֶחָתָהּ, וְמָה תַעֲשֶׂה אֲהָבָה בְּצַד קְנָאָה" (ילקוט שמעוני שיר השירים תתקצ"ג)

כאשר יעקב נושק לרחל, הוא למעשה מבטא את געגועיו העזים לאמו האוהבת. הוא נזכר בה לאחר שהדחיק את דמותה לאורך כל הדרך, וכל מה שנותר לו לעשות הוא לפרוץ בבכי.

דווקא תמונה זו מעוררת את השאלה: האם הדמיון שבין רחל לבין רבקה מצביע, אכן, על אישיות דומה, או שמא הוא מסתכם בדמיון חיצוני בלבד? מן הפסוקים ניכר הפער שבין התנהגותה של רחל להתנהגותה של רבקה בסיטואציה דומה:

"וַיִּגְדַּע יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אָחִי אָבִיָּהּ הוּא וְכִי בֵן רַבְקָה הוּא וַתִּרְץ וַתִּגְדַּע לְאָבִיָּהּ: וַיְהִי כְשִׁמְעַ לְבִן אֶת שְׁמַע יַעֲקֹב בֶּן אָחִיתוֹ וַיִּרְץ לְקִרְאתוֹ וַיַּחֲבֹק לוֹ וַיִּנְשָׁק לוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל בֵּיתוֹ וַיִּסְפֹּר לְלִבָּן אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" (שם י"ב-י"ג)

בשתי נקודות מתגלה השוני שבין רחל לבין רבקה. כשפגש עבד אברהם את רבקה, הוא זכה כידוע להכנסת אורחים בלתי-רגילה. כאן, לעומת זאת, רחל איננה אומרת מילה ליעקב.

בנוסף, על רבקה מסופר שכאשר היא שמעה על הקשר שבין האורח הזר לבין משפחתה, אז **"וַתִּרְץ הַנַּעֲרָ וַתִּגְדַּע לְבֵית אִמָּהּ פְּדָבְרִים הָאֵלֶּה"** (שם כ"ד, כ"ח). על רחל, לעומת זאת, נאמר **"וַתִּרְץ וַתִּגְדַּע לְאָבִיָּהּ"**. היכן הייתה אמה של רחל?

היות שבהמשך הסיפור אין אנו שומעים על אם רחל דבר, ניתן להסיק שהיא כבר מתה. משום כך, היה לבן אביה הדמות המרכזית בחייה. היות שאופיו הנכלולי של לבן אמור להתגלות עד מהרה, ניתן להציב אפוא ספק כיצד התעצבה עד עתה דמותה של רחל בתו.

כל זה, כמובן, איננו מפריע לאהבתו של יעקב את רחל:

"וַעֲיִנִי לְאֵה רַכּוֹת וְרַחֵל הִיְתָה יַפֶּת תֹּאֵר וַיִּפֹּת מִרְאֶה: וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבְדָךְ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתֵךְ הַקֶּטְנָה: וַיֹּאמֶר לְבִן טוֹב תַּתִּי אֵתָה לָךְ מִתַּתִּי אֵתָה לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי: וַעֲבַד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַ שָׁנִים וַיְהִיו בְּעֵינָיו כְּיָמִים אֶחָדִים בְּאֶהְבָּתוֹ אֵתָה" (שם כ"ט, י"ז-כ')

הפסוקים מדגישים את הקשר בין אהבתו של יעקב לרחל להיותה של רחל **"יַפֶּת תֹּאֵר וַיִּפֹּת מִרְאֶה"**. גם כאן, הדברים יוצרים זיקה למראה של רבקה, שהייתה **"טִבַּת מִרְאֶה מְאֹד"** (שם כ"ד, ט"ז).

באהבתו את רחל, שבע השנים שעבד עבורה נראו בעיניו כימים אחדים. כל אותה תקופה חלם יעקב על הרגע שבו יזכה להינשא לרחל, שכל כך הזכירה לו את אמו האוהבה.

ג. יוחר אף יעקב ברחל

אולם, כאשר בסיס הנישואין הוא ציפיות גבוהות שאין להן כל כך בסיס ריאלי, המשבר הוא רק שאלה של

לכאורה, רחל הולכת כאן בעקבות שרה, שאף היא ביקשה להיפקד בדרך דומה:

"וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלֵה שִׁפְחָה מִצְרִית וְשָׂמָה הָגָר: וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצֹרְנִי ה' מִלְּדַת בָּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי אוּלַי אֲבָנָה מִמֶּנָּה" (שם ט"ז, ב'-ג')²

אולם, בין שתי האמהות ניכרים הבדלים בולטים. ראשית, שרי פונה אל אברהם בבקשה, ופעמיים חוזרת על המילה "נָא". דבריה של רחל, לעומת זאת, נראים יותר כדרישה מיעקב.

שנית, שרי אומרת מפורשות שעובדת עקרותה היא כתוצאה מכך ש-ה' עצר אותה מלדת, דבר שרחל כלל איננה מזכירה.

לבסוף, כפועל יוצא מן הנקודה הקודמת, בעוד ששרי מודעת לספק בתועלת המהלך ומדגישה "אוּלַי אֲבָנָה מִמֶּנָּה", הרי שרחל משוכנעת ש"וְאֲבָנָה גַם אֲנֹכִי מִמֶּנָּה".

שפחת רחל אמנם יולדת שני ילדים, אך רחל עצמה נותרת בעקרותה.

בשלב השלישי מנסה רחל להיפקד בדרך אחרת:

"וַיִּלְךָ רְאוּבֵן בְּיָמֵי קְצִיר חֲטִיָּם וַיִּמְצָא דוֹדָאִים בְּשֵׂדָה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל לָאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רְחֵל אֶל לָאָה תִּנֵּי נָא לִי מִדּוֹדָאֵי בְּנֵיךָ" (שם ל', ז"ד)

מה עומד מאחורי בקשה זו? נראה, כי הסיבה המרכזית לבקשה זו הייתה בגלל סגולת הפריון שיוחסה לדודאים.³

הסבר זה מבאר את תגובתה החריפה של לאה:

"וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קָחְתְּךָ אֶת אִישִׁי וְלָקַחְתְּ גַם אֶת דּוֹדָאֵי בְּנֵי" (שם ט"ו)

במילים אחרות טוענת לאה: לא דיך שזכית באהבת הבעל המשותף לנו, אלא שאת גם מבקשת להיעזר בי כדי למחוק את היתרון היחיד שיש לי על פנייך, הילדים!?

2. המפרשים נחלקו באיזה אופן ביקשו האמהות להיושע על ידי נתינת שפחותיהן לבעליהן. שתי גישות מרכזיות הועלו בנושא:

גישה האחת, הרואה בלידת השפחה אמצעי שיביא בסופו של דבר לפקידת האישה עצמה. גישה זאת מנמקת את התופעה באחת משתי סיבות: או מסיבה פסיכולוגית-ריאלית, כדברי הספורנו, ש"אולי קנאת הירך תעורר הכח לפעולותיו ויתחזק להשיג זרע" (ספורנו בראשית ט"ז, ב), או מסיבה רוחנית: "בזכות שאכניס צרתי לתוך ביתי" (רש"י שם).

גישה השנייה, רואה בכך פיתרון שונה למצוקת האישה העקרה, "אמרה, אם יהיה לך משפחתי בן אחשב אותו כאילו הוא בני ויהיה לי כבן" (רד"ק שם).

3. האבן עזרא כתב:

"ואנכי לא ידעתי למה יועילו להריון בעבור שתולדתם קרה"

למרות תמיחתו, ברור שפירש שזו הייתה הסיבה לבקשתה של רחל. רד"ק מפרש כך גם את מעשהו של ראוּבֵן: "אולי שמע ראוּבֵן מה שאומרים ההמון כי הם מועילים להריון האשה, ולפי שעמדה אמו מלדת הביאם אליה", וכן כתב רבי עובדיה ספורנו, רלב"ג ועוד. ועיי' ר' פטאי ומ' זהרי, ערך 'דודאים', אנציקלופדיה מקראית ב, ירושלים תשל"ח, עמ' 646-645.

4. לאה מקצינה את הבקשה, כנראה כדי להעצים את האבסורד שבה. בעוד שרחל בקשה לקחת רק "מִדּוֹדָאֵי בְּנֵיךָ", אומרת לאה: "וְלָקַחְתְּ גַם אֶת דּוֹדָאֵי בְּנֵיךָ" – בלא שיוותרו דודאים ללאה!

כך גם מובנת תגובתה של רחל:

"וַתֹּאמֶר רְחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוֹדָאֵי בְּנֵיךָ" (שם)

אם יעלו הדודאים ארוכה לעקרות, תהיה זו לאה, שאף היא עמדה מלדת, שתזכה בכך תחילה. בסופו של דבר, נפקדה רק לאה, שהוסיפה תפילה לכל התהליך:

"וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל לָאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי" (שם י"ז)

רחל, לעומת זאת, נותרה עדיין בעקרותה.

רק לאחר כל השלבים הללו, אנו קוראים על פקידתה של רחל:

"וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רְחֵל וַיִּשְׁמַע אֶלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ: וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסָּף אֶל־לֵהִים אֶת חֲרָפְתִּי: וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יִסָּף ה' לִי בֶן אַחֵר" (שם כ"ב-כ"ד)

כאן מתברר, כי בסופו של דבר פנתה רחל בתפילה לקדוש ברוך הוא, בלא לבטוח באמצעים אחרים.

מכאן ואילך, לא פוסק פיה של רחל מתפילה: תפילה על לשעבר, בהודיה לה' שאסף את חרפתה, ובקשה על להבא, שהקדוש ברוך הוא יוסיף לה בן אחר.

תהליך ממושך עבר על רחל, עד אשר זכתה להגיע להכרה, כי אם ברצונה להיושע עליה להשליך את כל יתרה על הקדוש ברוך הוא. סוף סוף הצליחה רחל להתנתק מכבלי חינוכו של לבן אביה שגידל אותה, ולהגיע לביטחון ממלא בה'.

דרכה של רחל לא הייתה חלקה, והיא לא זכתה לגדול בבית שבו תתחנך על ברכי עבודת ה'. היא עברה תהליך קשה, שדרש ממנה כוחות נפש רבים, אך בסופו של דבר התהליך הגיע אל המקום הרצוי.

הדבר נכון גם מנקודת מבטו של יעקב, שהבין שרחל לא הייתה נפקדת מעקרותה לולא הייתה פונה לה', ממש כפי שעשתה רבקה בזמנו. אכן כעת, משהתברר הדבר ליעקב, הבין יעקב שהגיע הזמן לחזור הביתה:

"וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רְחֵל אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לְבָן שְׁלַחְנִי וְאֶלְכָה אֶל מְקוֹמִי וְלֹאֲרָצִי" (שם כ"ה)

כל עוד לא התנתקה רחל מעולמו של אביה, לא היה כל טעם לחזור הביתה ליצחק. כעת, כשהתברר שגם תחת לבן אביה הצליחה רחל למצוא את דרכה אל ה', ניתן אפוא לסיים את המסע.

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב אמנון בוק התשע"ז
 עורך: אורי יעקב ביין

בית המדרש הווירטואלי
 מיסודו של

The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash
 האתר בעברית: www.vbm.etzion.org.il
 האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
 משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
 דוא"ל: office@etzion.org.il
